

Literatura:

1. Beck, U., 2004, *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha, Sociologické nakladatelství
2. Gorzelak, G., Ehrlich, E., Faltan, L., Illner, M., 2001, *Central Europe in Transition: Towards EU Membership*. Warsaw, Regional Studies association.
3. *Innovation policy issues in six candidate countries: the challenges*. Luxemburg, EC, DG for Enterprise, 2001
4. Müller, K., 1989, The Social Function of Science and Social Goals for Science – The Bernal's Ideas after 50 years. In: Steiner, H. (ed.), J., D., Černal, *The Social Function of Science 1989*. Berlin, Akademie Verlag
5. Müller, K., 2002, *Industriální zdroje, ekonomický růst a sociální změna*. Praha, Sociologické nakladatelství
6. Nowotny, H., Scott, P., Gibbons, M. 2001. *Re-thinking Science. Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press
7. Potůček, M., Musil, J., Mašková, M., 2008, *Strategické volby pro českou společnost. Teoretická východiska*. Praha, SLON, Edice Studie
8. *Reviews of national science and technology policy: Czech and Slovak Federal Republic*, Paris, OECD, 1992
9. Stehr, N., 1994, *Knowledge Societies*. London: Sage

Tereza Stöckelová (ed.):

**AKADEMICKÉ POZNÁVÁNÍ, VYKAZOVÁNÍ A PODNIKÁNÍ:
ETNOGRAFIE MĚNÍCÍ SE ČESKÉ VĚDY.**

Praha, SLON 2009, 158 s. ISBN 978-80-7419-003-2.

Tato knížka je významná nejen svým obsahem, ale i tím, že chce zasáhnout ne-li vyřešit několik palčivých problémů najednou. Starost o rod (v knize „gender“) ve vědě jasně v knize dominuje, dílo je výsledkem bádání tří žen. Proto by bylo podle mého názoru daleko vhodnější vyhnout se těžkopádnému názvu a zvolit výstižnější jako Rod ve vědě nebo Ženy v mužském světě vědy. Ač Tereza Stöckelová je nejspíše *spiritus movens* této publikace a možná i výzkumu, který k ní vedl, jde o spoluautorství a preferoval bych uvedení všech tří autorských jmen místo jednoho editorského. Ovšem netuším, za kterou variantu je víc bodů, popř. pro koho v rámci vykazování publikační činnosti podle stále se měnících kritérií Rady pro výzkum, vývoj a inovace (také nedávno změnila jméno, a „věda“ v něm nejspíše, podle narážky jedné z autorek, záměrně chybí).

Knihla včetně rejstříku má 158 stran a dělí se na předmluvu editorky, úvodní kapitoly Terezy Stöckelové a Marcely Linkové o problematizaci vědy a genderu. Následují tři empirické kapitoly (Politická a morální ekonomie vědy od Terezy Stöckelové, Ne každý úspěch se počítá: Excellence a gende-

rování vědecké dráhy v přírodních vědách od Marcely Linkové a Nový pohled na problém „žen ve vědě“: Tři mody genderového jednání v akademickém výzkumu od Dagmar Lorenz-Meyer). Tereza Stöckelová napsala poslední část Závěrem: Napříč sociálněvědní a přírodovědnou institucí. Knížku uzavírají poznámky o autorkách, jmenný a věcný rejstřík. Na straně šest je umístěna informace o klíčových slovech v tomto pořadí: akademický kapitalismus, Česká republika, excelence, gender, studia vědy a technologií, transformace vědy, vědní politika, ženy a věda. Dle mého názoru by byla adekvátnější sekvence: vědní politika, ženy a věda, rod ve vědě, excelence. Akademický kapitalismus je v knize obsažen implicitně, není v ní nikde definován, transformace vědy také. Dále je zde důležitá informace o tom, že publikace byla vytvořena díky finanční podpoře Evropské komise (projekt KNOWING jako součást 6. rámcového programu). Význam knihy podtrhuje i fakt, že recenzenty byli profesor Jan Keller a docent Zdeněk Konopásek.

V předmluvě T. Stöckelová tvrdí, že věda má v moderních společnostech výlučné postavení a vědecké poznání

zásadně ovlivňuje podobu současných společností. S tím by bylo možné souhlasit, kdyby pisatelka zůstala u diskutování, za jakých okolností je toto ovlivňování v podstatě protispoločenské. Ovšem hlavním cílem editorky a dalších autorek je odhalení neadekvátní přítomnosti či dokonce nepřítomnosti žen ve vědě a zejména ve vedoucích výzkumných pozicích. Vycházejí z údajné mužské identity vědy (paradoxně slovo věda je však ženského rodu), z postulátu, že „věda byla historicky definována *proti* ženám“ (proložení editorčino) a „vyznačena a legitimována maskulinními hodnotami“ (s. 10). Nejasný a tudíž nepřesvědčivý je citát z druhé ruky (!) údajně z Ernsta Macha o pověřivosti necivilizované ženy. Kniha trpí nejednoznačností záměrů autorek nebo snad dokonce protikladem mezi editorčinou dvojitou agendou (myslím tím cíle ohlášené v titulu knihy na straně jedné a výše uvedené snahy poukázat na diskriminaci žen ve vědě na straně druhé) a celkem jednoznačně rodově (genderově) zaměřenými texty etnografických kapitol. Tento protiklad se v úvodní kapitole snaží odstranit T. Stöckelová a M. Linková. Ty vysvětlují, že ve svém výzkumu byly ovlivněny studiem vědy a technologie, ale jejich pozornost je „pootočena“ směrem k „utváření, stabilizaci a genderování vědeckých institucí, týmů a výzkumnických drah“ (s. 14). Působení rodu v různých situacích se v argumentaci autorek mění v „genderovou mašinerii“ nerovnocennosti a nerovnoprávnosti žen v životě i ve vědě. Vlastní výzkum etnografickou metodou byl proveden ve dvou akademických institucích a v „diskursivním prostoru české vědní politiky“ (s. 18). Problém mám s tím, že přírodovědné pracoviště bylo převážně výzkumné, zatímco společenskovědné se vedle výzkumu zabývalo i výukou. Z vlastní zkušenosti mohu poukázat na marginální postavení společenskovědního výzkumu na vysokých školách. Tedy chci říci, že tu je nejen odlišné postavení přírodovědných oborů ve srovnání se společenskovědními (na něž autorky na řadě míst správně poukázaly), ale nesouměřitelnost postavení „vědy“ v přírodovědných ústavech Akademie věd a ve společenskovědních katedrách na vysokých školách. Asi by vyznělo lépe, kdyby výzkum porovnal dvě nebo více pracovišť přírodovědných nebo naopak společenskovědních, protože tak, jak byl postaven, nepřispěl k pochopení problematiky poznávání, vykazování atd., nýbrž potvrdil notoricky známá klišé o výrazné odlišnosti přírodních a společenských věd, které někdy vede až k upírání vědeckosti společenským vědám. Ovšem, jak již jsem výše poznamenal, hlavním cílem autorek bylo prozkoumání problematiky rodu ve vědeckém bádání a měl jsem při podrobném studiu knihy dojem, že ještě více je fascinována otázkou ne/dosahování vedoucích pozic ve „vědě“ ženami. Je zajímavé, že studium vědecké dráhy/kariéry má tendenci k samoučelu kariérismu. Autorky totiž opakují dosavadní

logiku mužského světa „vědy“, která často – ostatně i v ostatním profesionálním světě – má tuto tendenci. Bylo by zajímavější se dozvědět jejich názory či poznatky o alternativní organizaci „vědy“, která nebude potřebovat dichotomie vedoucích a podřízených.

Ernest Gellner napsal, že člověk je poznání hledající bytostí. Jinými slovy, každý z nás poznává, ať je vědec či nikoli. Každý má svůj lidový model světa i každé jeho součásti. Věda jako motor znalostní ekonomiky je ovšem jiná záležitost, protože nejen knihy jsou dnes zbožím (doporučená cena recenzované knihy je 215 Kč), ale každé slovo pedagoga, každá minuta strávená v laboratoři je maximizovatelná. Nebo aspoň by to tak podle tvůrců překrásného nového světa výzkumu a vývoje včetně inovací být mělo. Stát, používající peníze daňových poplatníků, a soukromé společnosti si chtějí spolehlivě osedlat „vědu“. Tomu se věnuje kapitola T. Stöckelové, která hovoří o akademickém kapitalismu, kdy se nezávislý oborový výzkum mění v interdisciplinární podle požadavků financujícího zadavatele, který na konci očekává zisk. Je to text kritický jako ostatně i další části knihy. Autorka vychází z Lawovy formulace čtyř na sebe navazujících způsobů organizace vědy: správa (v textu úřadování), podnikání, povolání a charisma (v textu vizionářství). Její text se opírá o etnografické poznatky z rozhovorů a čte se přes složitost textu dobře. Zaujaly mě snahy o „normalizaci“ popřípadě „neonormalizaci“ společnosti, kariéry, pracoviště. Tyto termíny mají v recentním českém užívání velice nenormální význam, a tak pozornému staršímu čtenáři neunikne jistá ironie, skrývající se za snahami o transformaci. Závažné je konstatování autorky, že vědecká identita a hodnota není odvozena od normativní dráhy a formálních titulů. Já s tím souhlasím, ale vím, že ti, kteří strmou kariéru a tituly mohou vykazat, jsou opevněni v různých grémiích včetně akreditační komise a moc je vědecká identita a hodnota nezajímá. Ostatně při absenci spolehlivých hodnotících kritérií dochází k publikování pro publikování, které má za následek „habilitování jako fretky“ a nakonec samoučel skončí u oblepenosti jména zpředu i zezadu, pokud možno dvojitě. Autorka mohla použít své poznatky k tomu, aby hlouběji poukázala na uzavřenost české vědecké sféry, která je ovšem funkcí celkové uzavřenosti společnosti. (Působení Sorosovy Nadace otevřené společnosti bylo krátké na to, aby v Čechách došlo ke skutečnému otevření.)

Zajímavá kapitola Marcely Linkové pojednává o fenoménu excelence ve vědeckém bádání a zároveň jej odhaluje jako silně rodově podmíněný. Zaujala mě diskuse o rozdílu mezi subjektivně pocítovaném úspěchu a úspěchu podle rádoby

objektivních kritérií administrátorů vědy, a také jaký je rozdíl mezi mužským a ženským úspěchem, zda úspěch zahrnuje či má zahrnovat i osobní život. Autorka zde stojí na pozicích kritičky „formalistního přístupu k hodnocení vědecké práce“ (s. 91) a excelenci ve vědecké práci vidí jako maskulinní kvalitu, která upírá ženám „epistemickou autoritu“ (s. 94). Souvisí to s „ideálem nepřerušené lineární progresivní dráhy“ (s. 94), kterému ženy těžko mohou dostat. Linková uzavírá tezi, že věda má prospívat společnosti jako celku, s čímž nelze souhlasit. Problém ovšem je, proč tomu tak není.

Dagmar Lorenz-Meyer rozebírá výsledky svého výzkumu problematiky rodu v přírodovědném akademickém ústavu. Poukazuje na zastřenou diskriminaci a zkrslující stylizaci ženského rodu vůbec a ve vědě zvláště. Její zjištění lze shrnout jejími vlastními slovy: věda je šitá na míru ideální mužské životní dráze (s. 107). Kapitola vyznívá jako výzva k politické diskusi o rodové rovnosti ve vědě. Myslím, že taková skutečně politická diskuse by mohla mít úspěch jen tehdy, kdy-

by zahrnovala i rodovou rovnost ve veřejném životě, politice a profesionálním působení vůbec.

Závěrečný shrnující text je opět z pera Terezy Stöckelové, která si opět především všímá „artikulace a figurace“ rodu/genderu a nesouhlasí s nahlížením na přírodní vědy jako na normu všeho výzkumu. S tím nelze než souhlasit. Autorka uzavírá tím, že vyzývá k radikálnější reformě vědy než je současná, protože ta nezahrnuje např. otázku rovnosti rodu. I ve vědě jako jinde jde o smysluplnost, udržitelnost a spravedlnost. Recenzovaná kniha nenechá trpělivého a hloubavého čtenáře na pokoji. Věme, že nebude předčasně odložena mocnými a dovolí jim přehodnotit stupeň jejich arogance. Těm na okraji, pokud překonají cenovou bariéru a vůbec se k ní dostanou, by mohla být stimulem k hledání odpovědí na otázky o vlastní marginalizaci a o možnostech změnit status quo.

Petr Skalník

Jan Kohoutek (ed.):

IMPLEMENTATION OF STANDARDS AND GUIDELINES FOR QUALITY ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION OF CENTRAL AND EAST-EUROPEAN COUNTRIES – AGENDA AHEAD.

Bucharest, UNESCO – CEPES 2009, 323 s. ISBN 92-9069-189-1.

The recent publication “Implementation of Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education of Central and East-European Countries – Agenda Ahead”, edited by Jan Kohoutek, provides a thorough overview of developments in quality assurance in Central and Eastern Europe with a special take on the implementation of the European Standards and Guidelines. The fall of Communism meant a departure from prior models of higher education (which included a complex mix of ideology, bureaucracy and party politics), an increase in demand for higher education (partly addressed by a burgeoning private offer) and the convergence towards Western European models initiated by the Bologna agreements.

This publication is of significance for anyone interested in better understanding developments in today’s European quality assurance practices. The book comes at a time

of intense reforms in higher education worldwide and in Europe in particular. In the Budapest/Vienna Declaration of March 2010, the ministers of 47 countries participating in the Bologna Process launched the European Higher Education Area envisaged over 10 years ago. The Declaration (echoing the 2009 Leuven/Louvain-la-Neuve Communiqué) called for continued efforts in quality assurance and the implementation of the European Standards and Guidelines. The book’s aim is to broaden our insight into quality assurance policy changes in Central East-European countries. It is thus a timely publication for scholars and practitioners interested in quality assurance, especially in Central and East-European countries.

The book includes 11 chapters authored by a total of 9 contributors. The first three chapters provide the theoretic-